

Aulis Aarnio

* 14.5.1937 † 28.9.2023

Siviilioikeuden emeritusprofessori Aulis Aarnio kuoli Kangasalla 28. syyskuuta 2023. Hän oli kuollessaan 86-vuotias, syntynyt Kymissä 14. toukokuuta 1937. Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi hänet valittiin vuonna 1975.

Aulis Aarnio suoritti lakitieteen kandidaatin tutkinnon Helsingin yliopistossa vuonna 1961, lakitieteen lisensiaatin tutkinnon vuonna 1963 ja väitteli teoksellaan *Perillisen oikeusasemasta* vuonna 1967. Hänet nimitettiin Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan henkilökohtaisen ylimääräisen professorin virkaan vuonna 1970 ja siviilioikeuden professorin virkaan vuonna 1972. Aarnion väitöskirja pyrki olemaan systemaattinen esitys perillisen asemasta jäämistöomaisuuden omistajana. Sen teoreettisena esikuvana olivat Aarnion lisensiaattityön ja väitöskirjan ohjaajan Simo Zittingin tutkimukset omistajan oikeuksista ja velvollisuuksista, omistajanvaihdoksesta ja kysymys omistusoikeuden siirtymishetken määrittämisestä. Tämä liitti nuoren Aarnion tiukoin sitein analyyttiseen siviilioikeuteen ja ohjasi hänet jo varhain jäämistöoikeudellisen kielenkäytön edellytysten tarkasteluun ja kriittiseen arviointiin.

Aarnion toinen teos, tuon aikaisen käytännön mukainen respiittikirja eli ns. pätevyitysmismonografia, oli *Kysymyksiä testamenttioikeuden alalta. Tutkimus eräistä oikeudellisen käsitteenmuodostuksen perusteista* (1969). Normaalilainoppiin verrattuna kirja oli poikkeuksellinen. Aarnio halusi riitauttaa oikeudelliset käsitteet täsmällisinä ja lopullisina ongelmanratkaisuna tulkintakysymyksiin. Teoksen teoreettiselta taustalta löytyvät Alf Ross, H. L. A. Hart, Kaarle Makkonen, Ludwig Wittgenstein ja Georg Henrik von Wright. Tämä teos oli silta Aarnion vuonna 1971 ilmestyneeseen teokseen *Oikeudellisen ajattelun perusteista*, joka aloitti Aarnion uran oikeusteoreetikkona.

Aarnio piti kolmatta monografiaansa epätasaisena, mutta katsoi sen johtuvan tutkimusnäkökulmasta. Hänen tarkoituksenaan oli osoittaa, missä kulkee silta niin sanotusti analyyttisestä oikeusteoriasta siihen filosofiseen suuntaukseen, josta on käytetty nimitystä tavallisen kielen filosofia. Teoksen punaisena lankana oli moraalivostelmien oikeudellista päättelyä hallitseva rooli. Aarnio oli määrätietoisesti rakentanut itse siltaa filosofien luokse. Akateemikko G. H. von Wright oli lukenut teoksen käsikirjoituksen ja kannusti nuorta

Aarniota kirjan julkaisemiseen. Yhteistyö filosofien kanssa alkoi varhain ja se oli varmasti selitys sille, miksi Aarnion oikeusteoria oli kiinteässä yhteydessä filosofian ja yhteiskuntatieteen eri suuntauksiin. Aarnio oli tutkijana korostetusti sekä oikeusfilosofi että oikeusteoreetikko.

Aarnion oikeusteoreettinen tuotanto sai jatkoa vuonna 1975, kun hän julkaisi teoksensa *Laki, teko ja tavoite*. Sen perusteoria oli hyvin wrightiläinen. Teoksen taustalta löytyvät G. H. von Wrightin klassikot: *Norm and Action* ja *Explanation and Understanding*. Ajatussuoritukseksi tämä työ ei vielä noussut oikeusteorian podiumille mutta Aarnio oli sitkeä. Hän julkaisi vuonna 1977 teoksen *On Legal Reasoning*. Se oli laaja synteesi hänen siihenastisesta oikeudellisesta ajattelustaan ja kirja oli selvästi tarkoitettu käyntikortiksi kansainväliseen oikeusteoreettiseen keskusteluun. Sellaisena se myös toimi. Aarnio oli solminut hyvin kiinteät suhteet puolalaiseen oikeusteoreetikoihin. Heistä tärkeimpänä on mainittava Jerzy Wróblewski. Wróblewski oli tehnyt maailmalla aikaisemmin tunnetuksi professori Kaarle Makkosen, jonka väitöskirja *Zur Problematik der juristischen Entscheidung* (1965) on edelleen suomalaisen oikeusteorian kirkkaimpia helmiä. Yhteistyökumppanina jopa läheisemmäksi muodostui Ruotsiin emigroitunut Alexander Peczenik, josta tuli läheinen työtoveri vuosikymmeniksi.

Aarnion merkitys suomalaiselle oikeustutkimukselle liittyi keskeisesti myös hänen rooliinsa tutkijankouluttajana. Nuorena professorina Aarnio kokosi ympärilleen laajan oppilaiden (ja sittemmin myös ystävien) piirin, jolle hän välitti sekä omaa työnäkyään lainopin ja oikeusteorian tutkimuksesta että vakaumusta

tutkimustyön merkityksestä. Oikeustieteessä aivan poikkeuksellisella tavalla ”Aarnion piiri” kasvatti joukon myöhempiä eri alojen professoreita, tutkijoita ja käytännön oikeuselämän asiantuntijoita. Ensimmäisen sukupolven ”aarniolaiset” olivat vajaan vuosikymmenen opettajaansa nuorempia (Ahti Saarenpää, Heikki E. S. Mattila, Matti Mikkola, Rauno Halttunen). Seuraavassa, viitentoista vuotta häntä nuoremmassa, ryhmässä olivat muun muassa saman alan professoreiksi tulleet Urpo Kangas ja Markku Helin sekä yleissivistit Thomas Wilhelmsson ja Juha Pöyhönen (myöh. Karhu). Ajallisesti viimeiset piirin jäsenet tulivat mukaan 1980- ja 1990-luvulla (Niilo Jääskinen, Pekka Timonen, Pertti Välimäki, Raimo Siltala). Piiri ei koskaan ollut eksklusiivinen vaan keskusteluun olivat tervetulleita kaikki ne, joita yhteiset teemat kiinnostivat. Samamielisyyttä ei edellytetty vaan erilaisia ajattelun ja lähestymisen tapoja arvostettiin. Tätä kautta aarniolainen oikeusajattelu on elänyt suomalaisessa oikeustutkimuksessa ja oikeustieteen opetuksessa jo sukupolven hänen sivummalle siirtymisensä jälkeen.

Aarnio oli siviilioikeuden professori ja hänen vastuullaan oli perhe- ja perintöoikeuden opetus sekä alan perusteosten laatiminen. Siitä huolehtiminen vaati oman aikansa, mutta tutkimustyön suunta oli toisaalla ja kiivas julkaisutahti jatkui myös oikeusteorian saralla. Monografiasarja: *Mitä lainoppi on?* (1977), *Legal Point of View* (1978), *Denkweisen der Rechtswissenschaft* (1979), *Oikeussäännösten tulkinnasta. Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä* (1982), *The Rational as Reasonable: A Treatise on Legal Justification* (1977), *Tulkinnan taito* (2006) ja *Esseys on the Doctrinal*

Study on Law (2011) ovat jättäneet pysyvän jäljen suomalaiseen oikeusteoriaan.

Aarnion kansainvälistä merkitystä osoittaa hänelle omistettu juhlaKirja *The Reasonable as Rational*, jonka toimittajat olivat Werner Krawietz, Robert S. Summers, Ota Weinberger ja Georg Henrik von Wright (2000). Punaisena lankana Aarnion tuotannossa on analyyttinen hermeneutiikka, kiinnostus tulkintaratkaisujen perustelemiseen ja oikeudelliseen argumentaatioon. Argumentaatioteorian, Chaim Perelmanilta omaksutun auditorioteorian sekä lainopin tiedekäsityksen synteesinä voidaan pitää oikeuslähdeoppia, jota hän kehitti yhdessä Alexander Peczenikin kanssa. Aarnio osallistui kansainvälisen Bielefelder Kreis -tutkijaryhmän toimintaan vuodesta 1983 ja hän toimi vierailevana professorina useissa eri yliopistoissa niin Euroopassa kuin Amerikassakin. Aarnion viimeinen suuri ponnistus oli vuonna 2000 tapahtunut Tampere Klubin perustaminen. Tuo klubi pohti demokratian ongelmia viidentoista vuoden ajan Aarnion johdolla.

Aarnio julkaisi vuosien 1992–2021 välisenä aikana kahdeksan romaania ja omaelämäkerrallista muistelmaa. Ja koko tutkijanuransa aikana hämmästyttävän määrän artikkeleita sekä kotimaisissa että ulkomaisissa aikakauskirjoissa. Edellä kuvattua taustaa vasten ei ole oikeastaan mikään ihme, että hänen kiinnostuksensa ja aikansa eivät juuri riittäneet enää täysipainoiseen tutkimukseen varsinaisen professuurin alalla. Nämä tehtävät Aarnio siirsi seuraavalle tutkijasukupolvelle ja hän keskittyi 20 näytelmän käsikirjoituksen laatimiseen johtamalleen Ramppteatterille. Esiintyipä hän itsekin kesäteatterissa liperit kaulassa itse itselleen kirjoittamassa roolissa.

Monena mies eläissänsä -sanonta kuvaa hyvin Aulis Aarniota ja hänen rooliaan suomalaisessa oikeustieteen tiedeyhteisössä. Hänen ”vahtivuorollaan” suomalainen oikeusteoria opittiin tuntemaan kansainvälisesti ja kotimaassa lainopin merkitys tieteellisenä professiona vahvistui. Ne eivät ole yhden miehen ansioita, mutta Aarnion osuus kummassakin oli keskeinen.

Urpo Kangas ja Pekka Timonen

Kuva: Jarkko Kähkönen